Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (όγδοο τμήμα)

της 24ης Μαρτίου 2022*

«Προδικαστική παραπομπή – Κοινή γεωργική πολιτική (ΚΓΠ) – Χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) – Κανονισμός (ΕΕ) 1305/2013 – Άρθρο 17, παράγραφος 1, στοιχείο β′ – Επενδυτική ενίσχυση για τη μεταποίηση, εμπορία ή/και ανάπτυξη γεωργικών προϊόντων που εμπίπτουν στο παράρτημα Ι της Συνθήκης ΛΕΕ – Έννοια των "γεωργικών προϊόντων" – Έννοια των "ζώντων φυτών" και των "προϊόντων ανθοκομίας" – Χλοοτάπητας σε κυλίνδρους για πράσινες στέγες»

Στην υπόθεση C-726/20,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας, Βέλγιο) με απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 2020, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 29 Δεκεμβρίου 2020, στο πλαίσιο της δίκης

CT,

Ferme de la Sarte SPRL

κατά

Région wallonne,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (όγδοο τμήμα),

συγκείμενο από τους N. Jääskinen, πρόεδρο τμήματος, M. Safjan και N. Piçarra (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: A. M. Collins

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– ο CT και η Ferme de la Sarte SPRL, εκπροσωπούμενοι από τον A. Grégoire, avocat,

– η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις C. Pochet και M. Van Regemorter και τον P. Cottin,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

– η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον B. Majczyna,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους A. Dawes και M. Kaduczak,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 17 του κανονισμού (ΕΕ) 1305/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1698/2005 του Συμβουλίου (ΕΕ 2013, L 347, σ. 487, και διορθωτικό ΕΕ 2016, L 130, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΕ) 2017/2393 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2017 (ΕΕ 2017, L 350, σ. 15) (στο εξής: κανονισμός 1305/2013).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, του CT και της Ferme de la Sarte SPRL και, αφετέρου, της Région wallonne (Περιφέρειας Βαλονίας, Βέλγιο), με αντικείμενο την απόρριψη, από την εν λόγω Περιφέρεια, μίας αίτησης ενίσχυσης εγκατάστασης και δύο αιτήσεων επενδυτικών ενισχύσεων που υπέβαλε η Ferme de la Sarte.

Το νομικό πλαίσιο

Ο κανονισμός 1305/2013

3 Το άρθρο 4 του κανονισμού 1305/2013, το οποίο φέρει τον τίτλο «Στόχοι», προβλέπει τα εξής:

«Στο γενικό πλαίσιο της [Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ)], η στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης, συμπεριλαμβανομένων των δραστηριοτήτων στον τομέα των τροφίμων και σε άλλους τομείς εκτός των τροφίμων, και στον τομέα της δασοπονίας, θα συμβάλει στην επίτευξη των ακόλουθων στόχων:

[…]

β) διασφάλιση αφενός της βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων και αφετέρου της δράσης για το κλίμα·

[…]».

4 Υπό τον τίτλο «Επενδύσεις σε υλικά στοιχεία του ενεργητικού», το άρθρο 17 του κανονισμού αυτού, το οποίο περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο I του τίτλου III, σχετικά με τα μέτρα στήριξης της αγροτικής ανάπτυξης, ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Η στήριξη στο πλαίσιο αυτού του μέτρου καλύπτει τις επενδύσεις σε υλικά ή/και άυλα στοιχεία, οι οποίες:

[…]

β) αφορούν τη μεταποίηση, εμπορία και/ή ανάπτυξη των γεωργικών προϊόντων που υπάγονται στο παράρτημα I της [Συνθήκης ΛΕΕ] ή του βάμβακος, εκτός από τα προϊόντα αλιείας. Το αποτέλεσμα της διαδικασίας παραγωγής μπορεί να είναι ένα προϊόν που δεν καλύπτεται από το εν λόγω παράρτημα· εάν η στήριξη παρέχεται υπό τη μορφή χρηματοδοτικών μέσων, οι εισροές μπορεί να είναι επίσης ένα προϊόν που δεν καλύπτεται από το εν λόγω παράρτημα, με την προϋπόθεση ότι η επένδυση συμβάλλει σε μία ή περισσότερες προτεραιότητες της [Ευρωπαϊκής] Ένωσης για την αγροτική ανάπτυξη·

[…]».

Η ΣΟ

5 Το κεφάλαιο 6 του παραρτήματος I του κανονισμού (ΕΟΚ) 2658/87 του Συμβουλίου, της 23ης Ιουλίου 1987, για τη δασμολογική και στατιστική ονοματολογία και το κοινό δασμολόγιο (ΕΕ 1987, L 256, σ. 1, στο εξής: ΣΟ), όπως τροποποιήθηκε με τον εκτελεστικό κανονισμό (ΕΕ) 2017/1925 της Επιτροπής, της 12ης Οκτωβρίου 2017 (ΕΕ 2017, L 282, σ. 1), ο οποίος εφαρμόζεται ratione temporis στη διαφορά της κύριας δίκης, φέρει τον τίτλο «Φυτά ζωντανά και προϊόντα της ανθοκομίας» και περιλαμβάνει σημείωση 1 η οποία έχει ως εξής:

«Με την επιφύλαξη του δεύτερου τμήματος της κλάσης 0601, το κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνει αποκλειστικά τα προϊόντα που προσφέρονται συνήθως από τους φυτοκόμους, τους δενδροκόμους ή τους ανθοκόμους, για φύτεμα ή διακόσμηση. […]»

6 Η κλάση 0602 του εν λόγω κεφαλαίου 6 αφορά τα «Άλλα φυτά ζωντανά (στα οποία περιλαμβάνονται και οι ρίζες τους), μοσχεύματα και μπόλια. Λευκό (φύτρα) μανιταριών […]».

7 Η διάκριση 0602 90 50 αφορά τα «άλλα φυτά της υπαίθρου». Κατά τις επεξηγηματικές σημειώσεις της ΣΟ (ΕΕ 2015, C 76, σ. 1), οι οποίες εκδόθηκαν δυνάμει του άρθρου 9, παράγραφος 1, του κανονισμού 2658/87, «[σ]τη διάκριση αυτή υπάγονται επίσης οι κύλινδροι και οι πλάκες χορτοτάπητα για την κατασκευή γρασιδιού.».

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

8 Προκειμένου να ενταχθεί στην οικογενειακή γεωργική εκμετάλλευση, ο CT απέκτησε το 25,20 % των εταιρικών μεριδίων της Ferme de la Sarte, προτού διοριστεί διαχειριστής της. Στις 23 Φεβρουαρίου 2018 συνήψε σύμβαση για την ανάληψη της εκμετάλλευσης με τον πατέρα του, με σκοπό την ανάπτυξη της παραγωγής χλοοτάπητα σε κυλίνδρους για πράσινες στέγες.

9 Στις 21 Μαρτίου 2018 η Ferme de la Sarte υπέβαλε στην Περιφέρεια Βαλονίας αίτηση ενίσχυσης εγκατάστασης για την ανάληψη υφισταμένης εκμετάλλευσης και δύο αιτήσεις επενδυτικών ενισχύσεων οι οποίες αφορούσαν, αντιστοίχως, την κατασκευή υπόστεγου αποθήκευσης, για την προσωρινή φύλαξη της συγκομιδής του χλοοτάπητα σε κυλίνδρους, και την αγορά κυλινδρικής χορτοκοπτικής μηχανής.

10 Δεδομένου ότι οι τρεις αυτές αιτήσεις απορρίφθηκαν, με αποφάσεις της 20ής και της 28ης Ιουνίου 2018, ο CT και η Ferme de la Sarte άσκησαν, στις 31 Ιουλίου 2018, ενδικοφανή προσφυγή κατά των εν λόγω αποφάσεων ενώπιον του Organisme payeur de Wallonie (Οργανισμού πληρωμών της Βαλονίας).

11 Με αποφάσεις της 26ης και της 30ής Νοεμβρίου 2018 (στο εξής: επίδικες αποφάσεις), ο διευθυντής του οργανισμού αυτού απέρριψε την ως άνω προσφυγή, κρίνοντας ότι οι ενισχύσεις που ζητήθηκαν δεν αποσκοπούσαν στην ανάληψη γεωργικής εκμετάλλευσης, αλλά στην ανάπτυξη, εντός της εκμετάλλευσης αυτής, δευτερεύουσας δραστηριότητας, ήτοι της παραγωγής χλοοτάπητα ή φυτών για πράσινες στέγες, η οποία δεν εμπίπτει στον γεωργικό τομέα.

12 Όσον αφορά, ειδικότερα, τις δύο αιτήσεις επενδυτικών ενισχύσεων, δεδομένου ότι, σύμφωνα με τις διευκρινίσεις που παρέσχε το Ferme de la Sarte, αφορούσαν μόνον την παραγωγή χλοοτάπητα, κατά τον διευθυντή του εν λόγω οργανισμού δεν μπορούν να θεωρηθούν ως σχετιζόμενες με γεωργική δραστηριότητα, λαμβανομένου ιδίως υπόψη ότι το εν λόγω προϊόν δεν μνημονεύεται στο παράρτημα I της Συνθήκης ΛΕΕ. Επομένως, έκρινε ότι οι επίμαχες αιτήσεις δεν εμπίπτουν στο άρθρο 17 του κανονισμού 1305/2013, όπως εφαρμόζεται από την Περιφέρεια Βαλονίας.

13 Στις 25 Ιανουαρίου 2019, ο CT και η Ferme de la Sarte άσκησαν ενώπιον του Conseil d'État (Συμβουλίου της Επικρατείας, Βέλγιο) προσφυγή ακυρώσεως κατά των επίδικων αποφάσεων, υποστηρίζοντας ότι ο χλοοτάπητας αποτελεί γεωργικό προϊόν που εμπίπτει στο παράρτημα I της Συνθήκης ΛΕΕ. Εκτιμούν ότι οι επίδικες αποφάσεις ερμηνεύουν συσταλτικά το άρθρο 38 ΣΛΕΕ, περιορίζοντας την διαλαμβανόμενη σε αυτό έννοια των «γεωργικών προϊόντων» σε ό,τι εμπίπτει στον τομέα των τροφίμων, ενώ τα «[ζωντανά φυτά] και προϊόντα της ανθοκομίας» του κεφαλαίου 6 του εν λόγω παραρτήματος, στο οποίο παραπέμπει το άρθρο 38 ΣΛΕΕ, δεν εμπίπτουν στον εν λόγω τομέα. Η χλόη όμως αποτελεί ζωντανό φυτό που απαιτεί κηπευτικές εργασίες και μπορεί να προορίζεται για διακοσμητικούς σκοπούς.

14 Η Περιφέρεια Βαλονίας διευκρινίζει ότι, σύμφωνα με τις πληροφορίες που περιλαμβάνονται στον επίσημο ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το κεφάλαιο 6 του παραρτήματος I της Συνθήκης ΛΕΕ περιλαμβάνει μόνο «ζώντα δένδρα, δενδρύλλια, χαμόδενδρα και άλλα προϊόντα που προσφέρονται συνήθως από τους φυτοκόμους, τους δενδροκόμους ή τους ανθοκόμους για φύτεμα ή διακόσμηση», εξαιρουμένης επομένως της χλόης.

15 Το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει ότι το σκεπτικό βάσει του οποίου εξεδόθησαν οι επίδικες αποφάσεις εδράζεται σε ερμηνεία κατά την οποία το άρθρο 17 του κανονισμού 1305/2013 εξαιρεί από το πεδίο εφαρμογής του την παραγωγή χλοοτάπητα ή φυτών για πράσινες στέγες. Δεδομένου, όμως, ότι οι επίμαχες αιτήσεις ενίσχυσης εμπίπτουν στην ΚΓΠ, πρέπει, κατά το αιτούν δικαστήριο, να αποφευχθεί η ανάπτυξη νομολογίας σχετικής με την έννοια των «γεωργικών προϊόντων» η οποία θα μπορούσε να μη συνάδει προς το δίκαιο της Ένωσης.

16 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας, Βέλγιο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχει το άρθρο 17 του [κανονισμού 1305/2013] την έννοια ότι αποκλείει από το πεδίο εφαρμογής του την παραγωγή χλοοτάπητα ή φυτών για πράσινες στέγες;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

17 Με το προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν, κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 17, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1305/2013, η διαλαμβανόμενη σε αυτό έννοια των «γεωργικών προϊόντων που υπάγονται στο παράρτημα Ι της [Συνθήκης ΛΕΕ]» καλύπτει τα φυτά που χρησιμοποιούνται για πράσινες στέγες, όπως ο χλοοτάπητας σε κυλίνδρους, με αποτέλεσμα να μπορούν να χορηγηθούν ενισχύσεις στις υλικές επενδύσεις που τα αφορούν στο πλαίσιο του μέτρου στήριξης της αγροτικής ανάπτυξης που προβλέπει η διάταξη αυτή.

18 Από το άρθρο 17, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1305/2013 προκύπτει ότι η στήριξη στο πλαίσιο του μέτρου «Επενδύσεις σε υλικά στοιχεία του ενεργητικού» καλύπτει τις επενδύσεις σε υλικά ή/και άυλα στοιχεία, οι οποίες «αφορούν τη μεταποίηση, εμπορία και/ή ανάπτυξη των γεωργικών προϊόντων που υπάγονται στο παράρτημα Ι της [Συνθήκης ΛΕΕ] ή του βάμβακος, εκτός από τα προϊόντα αλιείας».

19 Το άρθρο 38, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ ορίζει, υπό γενικούς όρους, ότι στην έννοια των «γεωργικών προϊόντων» περιλαμβάνονται τα προϊόντα του εδάφους, της κτηνοτροφίας και της αλιείας, καθώς και τα προϊόντα πρώτης μεταποιήσεως τα οποία έχουν άμεση σχέση με αυτά. Τα γεωργικά προϊόντα, κατά την έννοια της εν λόγω διάταξης, απαριθμούνται στον πίνακα του παραρτήματος Ι της Συνθήκης ΛΕΕ, στον οποίο παραπέμπει το άρθρο 38, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ.

20 Το παράρτημα Ι της Συνθήκης ΛΕΕ περιλαμβάνει το κεφάλαιο 6, με τίτλο «Φυτά ζωντανά και προϊόντα της ανθοκομίας». Δεδομένου ότι το κεφάλαιο αυτό, το οποίο αφορά τα ίδια προϊόντα με το κεφάλαιο 6 της ΣΟ, δεν περιέχει διευκρινίσεις ως προς τις εν λόγω έννοιες, για την ερμηνεία τους πρέπει να γίνεται αναδρομή στις ερμηνείες που έχουν παγιωθεί και στις ερμηνευτικές μεθόδους που έχουν καθιερωθεί όσον αφορά τη ΣΟ (πρβλ. απόφαση της 25ης Φεβρουαρίου 1999, Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου, C-164/97 και C-165/97, EU:C:1999:99, σκέψη 18 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

21 Η ΣΟ περιλαμβάνει στο κεφάλαιο 6, που φέρει τον τίτλο «Φυτά ζωντανά και προϊόντα της ανθοκομίας», την κλάση 0602, με την ονομασία «Άλλα φυτά ζωντανά (στα οποία περιλαμβάνονται και οι ρίζες τους), μοσχεύματα και μπόλια. Λευκό (φύτρα) μανιταριών […]», η οποία περιέχει τη διάκριση 0602 90 50, που επιγράφεται «άλλα φυτά της υπαίθρου». Σύμφωνα με τη σχετική με το εν λόγω κεφάλαιο σημείωση 1, η κλάση και η διάκριση αυτές περιλαμβάνουν τα προϊόντα που προσφέρονται συνήθως από τους φυτοκόμους, τους δενδροκόμους ή τους ανθοκόμους, για φύτεμα ή διακόσμηση.

22 Κατά τις επεξηγηματικές σημειώσεις της ΣΟ σχετικά με τη δασμολογική διάκριση 0602 90 50, στη διάκριση αυτή υπάγονται, μεταξύ άλλων, οι κύλινδροι και οι πλάκες χορτοτάπητα για την κατασκευή γρασιδιού. Μολονότι οι επεξηγηματικές αυτές σημειώσεις δεν έχουν δεσμευτική ισχύ, αποτε-

λούν εντούτοις σημαντικό βοήθημα προς διασφάλιση της ομοιόμορφης εφαρμογής της ΣΟ και παρέχουν χρήσιμα στοιχεία για την ερμηνεία της (πρβλ. απόφαση της 10ης Μαρτίου 2021, Samohýl group, C-941/19, EU:C:2021:192, σκέψη 30 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

23 Εξ αυτού απορρέει ότι ο χλοοτάπητας σε κυλίνδρους δύναται να εμπίπτει στο κεφάλαιο 6 του παραρτήματος Ι της Συνθήκης ΛΕΕ και, ως εκ τούτου, στην έννοια των «γεωργικών προϊόντων», κατά το άρθρο 17, παράγραφος 1, στοιχείο β′, του κανονισμού 1305/2013.

24 Η διαπίστωση αυτή επιρρωννύεται από τους σκοπούς του κανονισμού 1305/2013. Συγκεκριμένα, στο μέτρο που η παραγωγή χλοοτάπητα για την εγκατάστασή του σε στέγες κτιρίων συμβάλλει στον σκοπό του άρθρου 4, στοιχείο β′, του κανονισμού, ο οποίος συνίσταται στη διασφάλιση της βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων και της δράσης για το κλίμα, συνάδει προς τον εν λόγω σκοπό ερμηνεία της έννοιας των «γεωργικών προϊόντων» κατά την οποία η εν λόγω έννοια περιλαμβάνει τον χλοοτάπητα σε κυλίνδρους και, ως εκ τούτου, μπορούν να χορηγηθούν ενισχύσεις στις επενδύσεις που τον αφορούν βάσει του άρθρου 17, παράγραφος 1, στοιχείο β′, του εν λόγω κανονισμού.

25 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, κατ’ ορθή ερμηνεία του άρθρου 17, παράγραφος 1, στοιχείο β′, του κανονισμού 1305/2013, η διαλαμβανόμενη σε αυτό έννοια των «γεωργικών προϊόντων που υπάγονται στο παράρτημα Ι της [Συνθήκης ΛΕΕ]» καλύπτει τα φυτά που χρησιμοποιούνται για πράσινες στέγες, όπως τον χλοοτάπητα σε κυλίνδρους, με αποτέλεσμα να μπορούν να χορηγηθούν ενισχύσεις στις υλικές επενδύσεις που τα αφορούν στο πλαίσιο του μέτρου στήριξης της αγροτικής ανάπτυξης που προβλέπει η διάταξη αυτή.

Επί των δικαστικών εξόδων

26 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ’ αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (όγδοο τμήμα) αποφαίνεται:

Κατ’ ορθή ερμηνεία του άρθρου 17, παράγραφος 1, στοιχείο β′, του κανονισμού 1305/2013, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1698/2005 του Συμβουλίου, η διαλαμβανόμενη σε αυτό έννοια των «γεωργικών προϊόντων που υπάγονται στο παράρτημα Ι της [Συνθήκης ΛΕΕ]» καλύπτει τα φυτά που χρησιμοποιούνται για πράσινες στέγες, όπως τον χλοοτάπητα σε κυλίνδρους, με αποτέλεσμα να μπορούν να χορηγηθούν ενισχύσεις στις υλικές επενδύσεις που τα αφορούν στο πλαίσιο του μέτρου στήριξης της αγροτικής ανάπτυξης που προβλέπει η διάταξη αυτή.

(υπογραφές)